

Акцентуації характеру в юнацькому віці

Анотація. В статті розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження акцентуацій характеру. Визначено специфіку психологічного розвитку в юнацькому віці. Представлені результати емпіричного дослідження особливостей акцентуацій характеру в юнацькому віці. Виявлено, які типи акцентуацій переважають у представників даної вікової категорії і яким чином вони проявляються в поведінці юнаків. У 72% опитаних респондентів було виявлено певні види акцентуацій характеру. Найчастіше виражені гіпертимна, циклотимічна, емотивна акцентуації. Такі типи акцентуацій, як тривожна, неврівноважена і дистимічна не були явно виражені в жодного з опитаних учнів. Саме ці типи акцентуацій можуть суттєво вплинути на розвиток девіантної поведінки та соціальної дезадаптації особистості.

Ключові слова: акцентуація характеру, юнацький вік, соціальна адаптація, девіантна поведінка, формування особистості.

А.А. Шепелева. Акцентуации характера в юношеском возрасте

Аннотация. В статье рассмотрены теоретико-методологические основы исследования акцентуаций характера. Определена специфика психологического развития личности в юношеском возрасте. Представлены результаты эмпирического исследования особенностей акцентуаций характера в юношеском возрасте. Выявлено, какие типы акцентуаций преобладают среди представителей данной возрастной категории и каким образом они проявляются в поведении молодых людей. У 72% опрошенных респондентов были выявлены определенные виды акцентуаций характера. Чаще всего выражены гипертимный, циклотимичный, эмотивный тип акцентуации. Тревожный, неуравновешенный и дистимичный типы не были явно выражены среди опрошенных учеников. Именно эти типы могут существенно повлиять на развитие девиантного поведения и социальной дезадаптации личности.

Ключевые слова: акцентуации характера, юношеский возраст, социальная адаптация, девиантное поведение, формирование личности.

H. Shepelieva. Character's accentuations in the youth

Abstract. The article deals with the theoretical and methodological principles of the study of character's accentuations. It describes the specific of psychological development in the youth. The article presets the results of the empirical research of the features of character's accentuations in adolescence. It is revealed which types of accentuations prevail in the representatives of this age category and how they appear in the young people's behavior. Certain

types of character's accentuations were identified among 72% of respondents. Hyperthymic, cyclothymic, emotive types of accentuation expressed more often. Anxious, unbalanced and dysthymic types were not determined among the students. These types can significantly affect the development of deviant behavior and social disadaptation of the individual.

Keywords: character's accentuation, youth, social adaptation, deviant behavior, personality formation.

Постановка проблеми. Порухення поведінки у юнацькому віці стало актуальною проблемою в останні роки. Серед чинників, які впливають на дане явище відносять негативний вплив мережі Інтернет, проблеми у спілкуванні в сім'ї, кризу самоідентичності, прояв акцентуацій характеру. У процесі становлення особистості у характері юнаків все частіше проявляються акцентуації, які впливають на їх поведінку. На думку психологів, такі зміни у характері негативно впливають на психіку особистості і на її адаптаційні можливості хоча деякі типи акцентуацій характеру заважають вдало пристосуватись до соціально-економічних змін у суспільстві.

Мета статті: визначити особливості акцентуацій характеру в юнацькому віці.

Виклад основного матеріалу. Акцентуації характеру і їх аналіз – проблема, яку активно досліджують психологи з середини ХХ століття. К.Леонгард і А. Личко визначили особливості акцентуацій характеру людини, розробили їх типологію. К.Леонгард ввів у науковий обіг термін «акцентуовані особистості» під яким він розуміє проміжне явище між нормою і психопатією. Він розрізняє акцентуації особистості і темпераменту, виділяє наступні типи акцентуацій характеру і особистості: гіпертимний, застрягаючий, педантичний, збудливий, тривожний, циклотимний, емотивний, демонстративний, дистимний, екзальтований [6]. У своїй теорії А.Личко зробив акцент на тому, що акцентуації характеру найбільш яскраво проявляються в підлітковому віці. Він описує нестійкий та конформний типи, а також астено-невротичний тип [3]. Дослідженням акцентуацій займалися такі вітчизняні П. Ганнушкін, О. Кербиков, В. Бехтерев, Ю. Гільбух та зарубіжні вчені О.Кольберг, Е.Фромм, А. Шострем та інші.

У віковому контексті акцентуації характеру проявляються по-різному. Більшість психологів однозначно заявляють, що найбільше це явище проявляється саме у підлітковому та юнацькому віці. На думку М. Левітова, вікова динаміка становлення характеру визначається властивостями нервової системи, умовами життя, оточенням, особливостями життєвого досвіду, життєвою позицією, формами діяльності, вихованням і самовихованням. У юнацькому віці характер

відрізняється певними рівнем дисгармонійності, зокрема, спостерігаються неврівноваженість і суперечливість характеру, протиріччя між декларованими моральними принципами і реальною поведінкою. Неврівноваженість характеру виражається в екзальтованості, відсутності витримки й самоконтролю. Емоційній молоді не завжди легко впоратися зі своїм настроєм [2].

На думку І.В.Ревякіної, прояви окремих рис характеру можуть виконувати роль бар'єрів на шляху до особистісної реалізації юнаків. Окремі юнаки схильні впадати у відчай, відчувати невпевненість у собі, втрачати інтерес до улюбленого роду занять, у той час як інші, «не піддаються» означеному впливу, а навіть, навпаки, відчувають бадьорість та мають бажання розвиватися й проявляти себе в улюбленій справі. Отже, процес самореалізації може зупинитися на певному рівні та не відновлюватись, з домінуванням певних акцентуацій [5].

Н. Павлик припускає, що цей період являє собою своєрідну «точку біфуркації» у процесі характерологічного розвитку особистості, яка визначає вектор її подальшого розвитку [4].

Досі не існує однозначної думки в науковому світі стосовно впливу акцентуацій характеру на формування та соціальну адаптацію особистості. Одні вчені однозначно заявляють про їх негативний вплив на ці процеси та називають одним з основних факторів виникнення девіантної поведінки, інші ж емпірично доводять, що деякі види акцентуацій навіть сприяють більш вдалій соціальній адаптації та самореалізації молоді. Визначальним фактором психологи вважають наявність конкретного типу акцентуації. Такі типи як неврівноважений, застрягаючий, дистимний надає суттєвого негативного впливу на формування особистості і її соціальну адаптацію.

Для визначення особливостей прояву акцентуацій характеру у юнацькому віці нами було проведено емпіричне дослідження за методикою виявлення акцентуацій характеру Леонгарда-Шмішека. Дослідження проводилося у середній загальноосвітній школі №117 м. Кривого Рогу у листопаді 2018 року. Загальна вибірка склала 25 осіб, з них 8 хлопчиків і 17 дівчаток. Дослідження проводилось в 11 класі (ранній юнацький вік).

В результаті проведеного дослідження ми отримали наступні результати. У 28% учнів не було виявлено акцентуацій характеру, що свідчить про їх добре сформовані адаптивні можливості, визначену самоідентифікацію і сформовану Я-концепцію. Деякі учні мають змішані типи акцентуацій (32%). Важливо зазначити, що саме у дівчат виявлено по дві, три акцентуації характеру. Це можна пояснити тим, що дівчата більш емоційні та імпульсивні, більш вразливі до змін і їх реакції проявляються з більшою інтенсивністю. Таким чином, і акцентуовані риси характеру

проявляються більше, порівняно з хлопцями. Поєднані такі типи акцентуацій: гіпертимна – циклотимічна – емотивна, гіпертимна – циклотимічна, гіпертимна – емотивна. Поєднуючись, вони проявляються в таких рисах характеру як життєрадісність, активність, доброта, співчуття. В той же час, надмірна емоційність і чутливість, притаманні таким поєднанням робить нервову систему занадто вразливою до стресових факторів, емоційно-нестабільною і зменшує шанси стійко сприймати соціальні зміни та вдало переживати емоційні потрясіння. Такі змішані види акцентуацій є типовими для юнацького віку.

Найчастіше виражені гіпертимна, циклотимічна, емотивна акцентуації. Гіпертимна акцентуація серед опитаних респондентів у 50%. Цей тип акцентуації характеру вважається найбільш розповсюдженим серед підлітків та юнаків. Наявність саме гіпертимної акцентуації передбачає позитивний прогноз у 86% для подальшої вдалої соціальної адаптації, та поступовий спад акцентуєваних рис характеру при дорослішанні (так звані «минуці акцентуації» за А. Личко).

Такі типи акцентуацій, як тривожна, неврівноважена і дистимічна не були явно виражені в жодного з опитаних учнів. А саме ці типи можуть суттєво вплинути на розвиток девіантної поведінки та соціальної дезадаптації особистості. За даними спостережень вчителів і шкільного психолога учні цього класу поводять себе в цілому у межах норми, вони цілеспрямовані, соціально-активні, майже неконфліктні. Деякі учні мають прояви девіантної поведінки і проблеми у спілкуванні з однокласниками, проте суттєвих психічних та поведінкових проблем серед учнів цього класу не було помічено.

Висновки. Таким чином, у юнацькому віці відбувається «загострення» окремих рис характеру, які називаються акцентуаціями, що певним чином і пояснює труднощі взаємодії з оточуючими, особливу специфіку поведінки, спілкування тощо. За результатами проведеного емпіричного дослідження, у більшості опитаних респондентів було виявлено певні види акцентуацій характеру. Проте виявлені типи акцентуацій не характеризуються як такі, що завдають значного негативного впливу на формування особистості молодої людини і її соціальну адаптацію. Тобто, прояв акцентуєваних рис характеру у поведінці особи не становить загрози для її соціальної адаптації, самореалізації та становлення. Більш суттєву роль тут відіграють виховання та ступінь сформованості психологічних новоутворень, характерних для даного вікового періоду, а також середовище та його вплив на особистість.

Список використаної літератури

1. Винославська О.В. Психологія. Навч. посібник / О.В. Винославська, О.А.Бреусенко. – Київ, ІНК ОС, 2005. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/psychology/vinoslavska_psihologiya/part4/4403.htm

2. Левитов, Н. Д. Психология характера / Н.Д. Левитов. Изд. 3. – М., Просвещение, 1969 – 424 с.

3. Личко А. Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков / А.Е.Личко. Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. — СПб.: Речь, 2009. — 256 с.

4. Павлик Н. В. Психологія гармонізації характеру в юнацькому віці: Монографія /Н.В. Павлик. – К.: Логос, 2015. – 383 с. – Бібліогр.: – С. 366-383. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/106659/1/1.pdf>

5. Ревякіна І. М. Психологічні особливості прояву акцентуацій характеру та їх вплив на процес самореалізації в юнацькому віці / І. М. Ревякіна, Є.К.Курбанова. Психологічні науки. Випуск 1(46) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.enpuii.npu.edu.ua/.../1/Revyakina%20Kurbanova.pdf

6. Сапожникова И. Я. Карл Леонгард (к 100-летию со дня рождения) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mediasphera.ru/journals/korsakov/detail/112/1268/>.